

УДК 379.8(438)(091)

DOI: 10.31499/2307-4914.2(24).2021.244197

TWORZENIE I ROZWÓJ POZASZKOLNYCH PLACÓWEK OŚWIATOWYCH W POLSCE

Maksyutov Andrzej, profesor nadzwyczajny geografii i metod nauczania, Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny w Uman imeni Pawła Tychny.

ORCID: 0000-0002-5486-634X

E-mail: andriy.maksyutov@udpu.edu.ua

Artykuł analizuje proces powstawania i rozwoju placówek oświaty pozaszkolnej w Polsce, co wskazuje na obecność postępowych osiągnięć i pozytywnych warunków wpływających na twórczy rozwój młodzieży. Udowodniono, że w procesie swojego historycznego rozwoju placówki oświaty pozaszkolnej zdobyły duże doświadczenie, prestiż i ukształtowały się jako integralna część całościowego systemu edukacji Polski.

Uzasadnia się konieczność ujawnienia teoretycznych podstaw edukacji pozaszkolnej, usystematyzowania i uogólnienia doświadczeń historycznych praktyki pedagogicznej.

Słowa kluczowe: organizacje czasu wolnego; młodzież studencka; samorealizacja indywidualna; praktyka pedagogiczna; proces kształcenia; kształcenie i wychowanie pozaszkolne; pozaszkolne placówki oświatowe; kierunki kształcenia pozaszkolnego; struktura edukacji pozaszkolnej.

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN POLAND

Maksiutov Andrii, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Geography and Methods of Teaching, Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5486-634X

E-mail: andriy.maksyutov@udpu.edu.ua

The article analyzes the process of formation and development of extracurricular education institutions in Poland, which indicates the presence of progressive achievements and positive conditions that affect the creative development of young people. It is proved that in the process of their historical development, extracurricular education institutions have gained significant experience, prestige and formed an integral part of the holistic education system of Poland.

The paper reveals that the study of the experience of the Polish system of extracurricular education (on the variety of forms and methods of extracurricular institutions, non-compulsory curriculum, voluntary nature of the contingent, age of the contingent, continuity of the educational process, etc.), is a promising task. It is important to meet the needs of the individual in self-realization – the development of interests, aptitudes, abilities of students and reasonable organization of their free time, finding and supporting young talents, meeting the needs of professional self-determination, obtaining additional education.

The necessity of revealing theoretical bases of extracurricular education, systematization and generalization of the historical experience of pedagogical practice is substantiated. The need for structural and historical analysis of extracurricular education is due to the fact that it allows a deeper understanding of trends and patterns of origin and development of many ideas, phenomena and processes in its field, objectively assessing and characterizing them in terms of modernity. In turn, this

will help identify promising areas in the development of methods of extracurricular education, their implementation in current conditions.

In this regard, historiographical scientific research is becoming relevant in order to organize the experience of educating the younger generation in the cultural and leisure sphere and its important centres, such as extracurricular educational institutions.

Keywords: *leisure organization; student youth; self-realization of personality; pedagogical practice; the process of education; extracurricular education and upbringing; extracurricular education institutions; courses of extracurricular education; structure of extracurricular education.*

Obecny etap przejścia do otwartego społeczeństwa demokratycznego charakteryzuje się przewartościowaniem wartości w oparciu o pluralizm, różnorodność, rywalizację paradygmatów, wyjątkowość jednostki. Zmiany te doprowadziły do jakościowych zmian w systemie edukacji. W nowych warunkach stosunków rynkowych, reform społeczno-gospodarczych, demokratyzacji społeczeństwa i humanizacji edukacji wzrosło zapotrzebowanie na dodatkowe usługi edukacyjne, które można zaspokoić dzięki wykorzystaniu społeczno-pedagogicznych możliwości kształcenia pozaszkolnego i wychowania.

Aspekty te nabierają szczególnego znaczenia w kontekście przystąpienia naszego kraju do Procesu Bolońskiego, będącego jednym z przejawów integracji europejskiej Ukrainy, powrotu do europejskich tradycji politycznych i kulturowych. Osiągnięcia Unii Europejskiej w sferze społeczno-gospodarczej, kulturalnej, politycznej i edukacyjnej zasługują na uwagę i wnikliwą analizę. Badanie doświadczeń, analiza porównawcza różnych sfer życia byłych krajów socjalistycznych, które stały się członkami Unii Europejskiej lub ubiegają się o takie członkostwo, nabiera znaczenia epistemologicznego. Szczególnie cenne dla naszego kraju są doświadczenia przemian politycznych, gospodarczych i edukacyjnych w Rzeczypospolitej Polskiej, z którą Ukrainę łączą obecnie silne więzi partnerstwa strategicznego. Dowodem na to jest w szczególności szereg ukraińsko-polskich forów poświęconych teoretycznym i metodologicznym zasadom rozwoju edukacji pedagogicznej.

Analiza powstawania i rozwoju edukacji pozaszkolnej w Polsce wskazuje na obecność jej naukowego i teoretycznego uzasadnienia w licznych publikacjach tak znanych polskich badaczy, jak S. Tułodziecki, S. Wołoshin, Zh. Baishev, P. Chlipała, Br. Bobrowska., W. Okon itp [7; 8; 1; 3; 2; 5]. Wracając do publikacji tych autorów poruszających tematykę pozaszkolnej edukacji i wychowania, jesteśmy przekonani, że dziś oczywista staje się potrzeba szczególnej uwagi środowiska pedagogicznego na różne formy zajęć, oferowane dzieciom i młodzieży w czasie wolnym, których celem jest zarówno zapobieganie niepożądanym społecznym działaniom, jak i wzmacnianie szans twórczego rozwoju.

Celem artykułu jest historyczno-pedagogiczna rekonstrukcja kształtowania się systemu pozaszkolnych placówek oświatowych w Polsce.

Badania naukowe i praktyka pedagogiczna Polski świadczą o dynamicznym i kompleksowym sposobie rozwoju pozaszkolnej edukacji i wychowania.

«Tradycja świadomego organizowania zajęć pozalekcyjnych z dziećmi i młodzieżą w Polsce sięga co najmniej czasów Komisji Edukacji Narodowej. Znajomość Statutu Komisji (1783) przekonuje, jak bardzo twórcy i działacze Komisji byli zainteresowani wychowaniem osoby pełnoprawnej: zdrowej, cnotliwej i kulturalnej, szczęśliwej w życiu osobistym, pożytecznym członkiem wspólnoty i dobrym obywatelem» [8, s. 139].

Do tych dobrych tradycji zalicza się działalność towarzystw młodzieżowych «filomatów», «filaretów» («filaretów»), «iluminatów» («promiennych», «promienistych»),

które propagowały kulturalny i przyjemny wypoczynek z samokształceniem, praca ideologiczna i socjalna.

Problem organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży zaczął być wyraźnie zarysowywany w Polsce, podobnie jak w całej Europie, w drugiej połowie XIX wieku w wyniku przyspieszonego rozwoju przemysłu, który przyciągał coraz bardziej mężczyzn i kobiety do pracy. To z kolei znacznie osłabiło wpływ rodziny jako naturalnego czynnika wychowawczego. Rodzice zatrudnieni w fabrykach i młynach nie mogli poświęcić swoim dzieciom wystarczająco dużo czasu, coraz częściej i na długi czas byli zmuszani do pozostawiania ich samych, bez należytej opieki przez cały dzień. Porzucone dzieci i młodzież są zbyt często zdemoralizowane i sprzeczne z prawem, co skutkuje przejawy włóczęgostwa, zachowania aspołeczne, a nawet przestępcze, rozpusta wśród nieletnich stała się zjawiskiem masowym.

Postępowa część polskiego społeczeństwa rozumiała zagrożenie takimi zjawiskami społecznymi i dążyła do stworzenia odpowiednich placówek oświatowych, w których dzieci i młodzież pozbawione dostępu do szkoły mogłyby właściwie i pożytecznie spędzać wolny czas w szkole. Głównie na tej podstawie powstają w tym okresie pierwsze placówki wychowania pozaszkolnego.

Towarzystwo Kolonii Letnich (Obozy Dziecięce) zostało założone w 1882 roku. Św. Markiewicz (Towarzystwo Kolonii Letnich im. St. Markiewicza) zajmował się dziećmi z zaburzeniami zdrowia.

Jednocześnie tzw ogrody jordańskie jako parki rekreacyjno-rozrywkowe odegrały znaczącą rolę w organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży. Ich założycielem był dr Henry Jordan (1842–1907), słynny naukowiec i filantrop. Wzorując się na założonym przez niego w 1888 roku w Krakowie parku gier motorowych, zabaw i ćwiczeń fizycznych dla dzieci, młodzieży szkolnej i rzemieślniczej ze stałą opieką pedagogiczną («Park Miejski im. Dr Heinricha Jordana») [5, s. 89] w wiele podobne parki zaczęto zakładać w miastach w całej Polsce. Bardziej wyraźne przejawy zorganizowanych działań w tym kierunku znajdujemy w Polsce na początku XX wieku. W tej działalności wyróżniają się dwa charakterystyczne nurty – jeden związany jest z akcjami charytatywnymi lokalnych i zagranicznych instytucji filantropijnych, drugi – z działalnością postępowych polskich organizacji polityczno-społecznych, tj. Był wynikiem społeczno-politycznej samoorganizacji Społeczeństwo polskie.

W obrębie pierwszego potoku znajduje się sporo schronisk (ochronki), jordańskie ogrody, place zabaw i rozrywki, przedszkola. Wilhelm Rau (W. Rau), kolonie letnie i półkolonie dziecięce.

Stowarzyszenie Sokół Gymnastics and the Young Men's Christian Association (YMCA), międzynarodowa organizacja charytatywna, która zakładała kluby młodzieżowe, organizowała obozy letnie i kursy, organizowała zajęcia rekreacyjne dla młodzieży szkolnej i seniorów. duża liczba młodych ludzi.

Drugi nurt działań w zakresie organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży szkolnej wiąże się przede wszystkim z punktacją.

«Punktacja odegrała znaczącą rolę w organizacji zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży. Zorganizowany przed (pierwszą) wojną światową na wzór harcerstwa angielskiego, harcerstwo stało się najpopularniejszym ruchem wśród dzieci i młodzieży w okresie międzywojennym. Związek Harcerstwa Polskiego stosując atrakcyjne metody edukacyjne (kolonie, wędrowki, wycieczki, itp.) Przygotowywał dzieci do działań społecznie

użytecznych poprzez pozyskiwanie młodzieży różnego stopnia, przygotowanie do różnych funkcji itp» [7, s. 143].

W 1914 roku w magazynie *Naprzód* ukazał się artykuł stwierdzający, że w Krakowie powstało niedawno Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, które ma organizować wychowanie społeczne dzieci na tych terenach, których szkoła nie obejmuje i nie może pokrywać. Potrzeba stworzenia instytucji, która pomogłaby w tym rodzicom, jest dziś rozumiana w cywilizowanym świecie. I dalej: «Dużo miejsca, czyste piękne pokoje, wszelkiego rodzaju materiały i dodatki, papier do pisania i rysowania, książki do czytania, a przy tym pełna swoboda, możliwość robienia tego, co dziecko najbardziej upodoba, dyskretna pomoc seniorów, profesjonalistów, zawsze gotowych do udzielenia rady i wskazówek» [2, s. 17]. Tak wspomniany artykuł opisuje pierwsze pozaszkolne placówki oświatowe, zwane «paleniskami», organizowane przez TPD w Krakowie.

W latach dwudziestych XX wieku Towarzystwo Przyjaciół Dzieci prowadziło dwie placówki opiekuńcze, jedną w Warszawie, a drugą w Helenowie. Dom TPD w Helenowie odegrał szczególnie ważną rolę w dziedzinie edukacji publicznej. Istniały różne formy zorganizowanego życia dzieci: rady samorządowe, zaprzyjaźnione sądy, kasy oszczędnościowe, literackie, ogrodnicze, biblioteka i inne kręgi. Organizowano zajęcia na łąkach i sankach, wycieczki, gry motorowe, prace w ogrodzie itp [9, s. 291].

«Ogniska» TPD, które zapewniały dzieciom pracujących matek należytą opiekę i pomoc w przygotowywaniu lekcji, w latach 20. XX wieku przekształciły się w kluby niedzielne. Wycieczki do muzeów i poza miasto uczestników «palenisk» spełniły ważne zadanie kształtowania moralnej, etycznej i estetycznej kultury dzieci.

Bardzo ożywioną działalność rozwijał warszawski oddział TPD, którego obszarem działalności była dzielnica Jolibóz, w której zorganizowano Warszawską Spółdzielnię Mieszkaniową. Prowadzono regularne konsultacje (poradnie) «Zdrowie Dziecka» i «Poradnia Wychowawcza», przedszkola i szkoła TPD, gimnazjum. B. Limanowskiego, a także pokój dla dzieci w wieku szkolnym, w którym pracowały liczne zespoły (rytmika, śpiew, taniec, orkiestrowy, musical i inne), bibliotekę z czytelnią, teatr lalek.

Wspaniałe karty w historii zorganizowanych zajęć pozalekcyjnych z dziećmi i młodzieżą w Polsce napisał Wydział TPD w Łodzi, organizując liczne «paleniska», które mimo bardzo trudnych warunków trwały przez wiele lat i obejmowały kilka tysięcy dzieci i uczniów.

«Działania TPD miały charakter społeczno-edukacyjny. Wszystkie działania i instytucje miały na celu wychowanie młodego pokolenia w duchu walki o nową i lepszą przyszłość. Edukacja w placówkach TPD była świecka, odpowiadała wymaganiom współczesnej nauki, ogólnemu postępowi» [7, s. 143].

Po drugiej wojnie światowej (czyli od 1944 roku) TPD została przywrócona, ale jej działalność stała się głównie opiekuńcza i miała na celu organizowanie pomocy doraźnej dla dzieci dotkniętych wojną. Od 1945 roku na mocy uchwały Rady Ministrów opieka nad dziećmi stała się prerogatywą Ministerstwa Oświaty, które powołało do realizacji tych zadań Departament Opieki nad Dzieckiem. Tym samym opieka nad dziećmi i młodzieżą szkolną ze sfery wolontariatu publicznego przeniosła się w sferę prawnie zabezpieczonej praktyki państwa.

Dział, realizując hasło «Ratujmy dzieci», Swoje działania skupił głównie na organizacji przedszkoli, domów dziecka i młodzieży, sal zapewniających niezbędną opiekę

wychowawczą dzieciom i młodzieży, która została jej pozbawiona w wyniku wojna.

Związek Młodzieży Polskiej (SPM) i Stowarzyszenie Vognishche organizowały czas wolny dla dzieci i młodzieży w okresie powojennym. Pierwsza z tych organizacji publicznych zakładała domy harcerskie, a druga młodzieżowe domy kultury.

W 1951 roku, gdy w Ministerstwie Edukacji utworzono Departament Edukacji Pozaszkolnej, rozpoczął się szybki rozwój placówek organizujących zajęcia pozalekcyjne, aw szkołach – zajęć pozalekcyjnych. W krótkim czasie pałace młodzieżowe pojawiły się w Katowicach (1951), Warszawie (1955) i Szczecinie. Ten ostatni został później przekształcony w Młodzieżowy Dom Kultury [10, s. 57].

W latach 50–60 XX wieku. przyspiesza proces nacjonalizacji pozaszkolnych placówek oświatowych. Domy harcerskie zostały przekazane z SPM do Departamentu Opieki nad Dziećmi Ministerstwa Edukacji (przemianowane na domy kultury dzieci i młodzieży), od «Ognia» – powstają młodzieżowe domy kultury, a także szereg nowych tego typu placówek. W latach 60-tych XX wieku w Polsce były dwa pałace młodzieżowe, 119 młodzieżowych domów kultury i domów kultury dzieci i młodzieży, młodzieżowa stacja techniczna w Gliwicach, młodzieżowa stacja agrobiologiczna we Wrocławiu, 275 jordańskich ogrodów, 98 dworców, w 12560 szkołach różne grupy interesu [10, s. 57].

W latach 70–80 XX wieku. podporządkowanie ideologii socjalistycznej całego systemu edukacji narodowej w Polsce odbyło się w atmosferze ostrej krytyki dorobku przedwojennej edukacji pozaszkolnej, naśladującej system oświaty pozaszkolnej w ZSRR. Po 1989 roku demokratyzacji i decentralizacji życia publicznego towarzyszył upadek i likwidacja wielu pozaszkolnych placówek oświatowych (domy kultury, sale, świetlice).

Obecnie charakterystyczne cechy edukacji pozaszkolnej w Polsce to powstawanie nowych instytucji, ich prywatyzacja, krótkie istnienie. Dzieci, których rodzice mogą uczestniczyć w działaniach tych instytucji, mają taką możliwość opłacić zajęcia. Coraz bardziej aktywne stają się różne wspólnoty religijne, kościół i wspólnoty lokalne. Podkreśla się podmiotowość procesu wychowania (uczeń jest traktowany jako podmiot).

Podstawą teoretyczno-metodologiczną rozwoju polskiej edukacji pozaszkolnej młodzieży była pedagogika społeczna – dział teorii wychowawczej skupiający się na środkach wychowania, sytuacjach wychowawczych jako zespole czynników wpływających na wychowanka, warunkujących jego rozwój i samorozwój człowieka (dzieciństwo, dorastanie, dojrzałość). Pedagogika publiczna w Polsce rozwinęła się przede wszystkim jako pedagogika «środowiskowa» (pedagogika środowiskowa) z następującymi działami: wychowanie pozaszkolne; szkolenie pomocnicze (kształtowanie pomocnicze); edukacja dla dorosłych (oświata dorosłych); praca kulturalno-oświatowa (praca kulturalno-oświatowa); rekreacja, czas wolny (rekreacja, czas wolny); otwarta, «środowiskowa» szkoła (szkoła otwarta, środowiskowa); planowanie i organizacja środowiska edukacyjnego (planowanie i organizowanie środowiska wychowawczego); «Edukacja równoległa» (równa edukacja); praca socjalna (praca socjalna); praca opiekuńcza (praca opiekuńcza).

Zatem pierwszym i głównym zadaniem edukacji pozaszkolnej jest «wyposażenie» osób organizujących pozaszkolne zajęcia edukacyjne w wiedzę i umiejętności:

- 1) gromadzenie wiedzy o środowisku wychowawczym, dokładny opis wyników obserwacji pedagogicznych;
- 2) uogólnienie wyników obserwacji poprzez wyjaśnienie różnych zależności i powiązań między zjawiskami edukacyjnymi;

- 3) sformułowanie propozycji w formie zestawienia ogólnych wzorców procesów edukacyjnych oraz wyjaśnienie tych powiązań i zależności pod kątem ich pozytywnych i negatywnych konsekwencji edukacyjnych, co umożliwi zarządanie procesami;
- 4) identyfikacja celów i zasad kształcenia (poprzez badanie ich związków z rozwojem społeczno-gospodarczym społeczeństwa);
- 5) realizacja celów edukacyjnych, sprawdzenie ich skuteczności w praktyce działalności edukacyjnej.

Ustaliliśmy, że podmiotem edukacji pozaszkolnej jest osoba w określonych warunkach społecznych, które podlegają zmianom nie tylko w toku badań, ale także pod ich wpływem. Pedagogika pozaszkolna opisuje fakty i doświadczenia praktyki edukacyjnej, wyjaśnia je i bada w złożonej dynamice rozwoju; wyjaśnia znaczenie i rolę procesów rozwojowych i wychowawczych w kształtowaniu indywidualności człowieka, zapewnia świadomość nauczycieli i innych osób zaangażowanych w wychowanie młodego pokolenia [3, s. 269].

To przykład szerokiej interpretacji edukacji pozaszkolnej. W tym sensie pedagogika pozaszkolna jest dziedziną nauki zajmującą się badaniem środowiska, jednostki i ich interakcji. Kierując się informacjami o wpływach środowiska, nauka ta koncentruje się na czynnikach, które powstają w wyniku i powodują sukces lub porażkę w działaniach edukacyjnych.

Pozaszkolne zajęcia edukacyjne mają na celu realizację zadań wychowania młodego pokolenia, polega na kształceniu osób świadomych i wysoko wykształconych, zdolnych do aktywnego działania w różnych sferach życia publicznego i państwowego. To pedagogika wychowania wolnego człowieka, zbudowana na paradygmacie twórczości, polegającej na zaangażowaniu młodych ludzi we współtworzenie, harmonizację komunikacji.

Główną cechą pozaszkolnego procesu pedagogicznego jest to, że opiera się on na współtworzeniu nauczycieli i młodzieży, ich przyjaźni i wspólnoty duchowej, uznaniu niezależności młodego człowieka, wzajemnym szacunku i wzajemnym zainteresowaniu sukcesem, w uznawaniu wyników wspólnych działań.

Ustalono, że polska tradycja pedagogiczna interpretuje kształcenie pozaszkolne w szerokim i wąskim znaczeniu. W szerokim sensie edukacja pozaszkolna to zbiór oddziaływań na dzieci, młodzież i dorosłych: przewidywane, planowane, zamierzone i nieprzewidziane, niezamierzone; świadomy i przypadkowy. Kształcenie pozaszkolne w ścisłym tego słowa znaczeniu («edukacja równoległa») jest elementem, ogniwem szeroko rozumianej edukacji pozaszkolnej: edukacji, wychowania, opieki w placówkach pozaszkolnych, kulturalno-masowych, opiekuńczo-wychowawczych; dotyczy tylko określonej grupy młodych ludzi i określonego okresu ich życia [4, s. 135].

Proces rozwoju teorii i praktyki polskiej edukacji pozaszkolnej w tej ostatniej badaliśmy za pomocą zestawu metod, które pomagają opisać jakość obiektów systemowych i je analizować (nakreślić cel, treść, uwarunkowania, środki, zasoby i rezultaty): zewnętrzna przestrzeń społeczno-kulturowa i edukacyjna, w organicznej jedności z nią; wyodrębnienie elementów (struktura i organizacja) przestrzeni edukacyjnej; wyjaśnienie systemotwórczych powiązań i interakcji, wśród których «czas wolny» jako głęboka, podstawowa kategoria dominuje w edukacji pozaszkolnej.

W toku badań naukowych wykazano, że treści pozaszkolnej edukacji polskiej

młodzieży są ustrukturyzowane, realizowane w systemie kół, dyscyplin, przedmiotów, kursów oraz prezentowane w programach, programach, podręcznikach, podręcznikach, materiałach dydaktycznych, pomoc naukowa. Treść kształcenia pozaszkolnego, w porównaniu z kształceniem podstawowym i zawodowym, opiera się na osobistych potrzebach przedmiotu.

Udowodniliśmy, że system pozaszkolnej edukacji młodzieży w Polsce oparty jest na historycznie określonych tradycjach wychowania, wartościach społecznych i rodzinnych, ideach, poglądach, przekonaniach, ideałach, realizowany jest przez pozaszkolne placówki oświatowe, inne pozaszkolne instytucje edukacyjne jedność w miejscu zamieszkania, w przedsiębiorstwach, w różnych organizacjach i instytucjach. W tym okresie pozaszkolna edukacja młodzieży w Polsce była realizowana zarówno w placówkach służących promocji społecznej adaptacji jednostki w życiu codziennym, jak i w otwartym systemie socjalizacji. Taka edukacja została uznana za najbardziej demokratyczny i elastyczny sposób angażowania rodziny we współpracę w wychowaniu i rozwoju młodzieży. Daje podmiotom możliwość samodzielnego wyboru i korzystania z dostępnych do odbioru różnych form i metod procesu edukacyjnego: wyboru form i metod kształcenia i wychowania, przedmiotów badań naukowych, kursów edukacyjnych i kursów specjalnych, kolejności ich opanowywania z uwzględnieniem cechy wieku, zdolności i zdolności intelektualne jednostki [1, s. 34].

Stwierdzono, że główny zestaw zadań wychowania pozaszkolnego w Polsce realizowały placówki pozaszkolne różnego typu: sale, ogrody jordańskie, pozaszkolne ośrodki wychowawcze («Focus»), pałace i domy młodzieżowe, stacje młodych techników, szkoły sportowe i muzyczne, szkoły artystyczne. Pozaszkolne placówki oświatowe organizowały proces edukacyjny w grupach i sekcjach, wykorzystując różne formy i metody pracy grupowej, indywidualnej i zbiorowej.

Zajęcia pozaszkolne organizowane są przez różne instytucje działające niezależnie od młodzieży w wieku szkolnym, np. Młodzieżowe domy kultury (Młodzieżowe Domy Kultury), dziecięce i młodzieżowe domy kultury (Domy Kultury Dzieci i Młodzieży), a także placówki kulturalno-oświatowe dla dorosłych, otwarte dla dzieci w części lub w całości – np. organizuj sekcje, kluby młodzieżowe jako ich dodatkowe zajęcia (np. kluby sportowe) [6, s. 910].

Do pierwszej grupy zalicza się pozaszkolne placówki oświatowe podległe uczelniom oraz uczelnie wyższe: pałace młodzieżowe (Pałace młodzieży), młodzieżowe domy kultury, dziecięce i młodzieżowe ośrodki kultury, pozaszkolne placówki specjalistyczne, praca pozaszkolna ośrodki (Ogniska pracy pozaszkolnej), ogrody jordańskie w Ogrodach), place zabaw i rozrywki (Place gier i zabaw), świetlice na dworcach, ośrodki wychowania fizycznego, a także międzyszkolne kluby sportowe. Do drugiej grupy należą: instytucje kultury i sztuki, z oddziałami dziecięcymi i młodzieżowymi (domy kultury, kluby, biblioteki), z dziecięcymi i młodzieżowymi związki zawodowe (domy kultury, sale itp.), sekcje i placówki pozaszkolne działające pod auspicjami publicznych organizacji oświatowych.

Analiza powstawania i rozwoju zajęć pozalekcyjnych z dziećmi i młodzieżą w Polsce wskazuje na progresywne osiągnięcia i pozytywny wpływ na twórczy rozwój jednostki. W procesie swojego historycznego rozwoju pozaszkolne placówki oświatowe zyskały duże doświadczenie i prestiż, a także zostały ukształtowane jako integralna część holistycznego systemu edukacji w Polsce.

Naszym zdaniem badanie doświadczeń polskiego systemu edukacji pozaszkolnej (w

zakresie różnorodności form i metod placówek pozaszkolnych, programu fakultatywnego, dobrowolności zajęć, uwarunkowania wiekowego, ciągłości kształcenia itp.) obiecuje rozwiązanie głównych zadań krajowej edukacji pozaszkolnej: zaspokajanie potrzeb jednostki w samorealizacji – rozwijanie zainteresowań, uzdolnień, zdolności uczniów i racjonalna organizacja ich czasu wolnego, poszukiwanie i wspieranie młodych talentów, wychodzenie naprzeciw potrzebom samostanowienia zawodowego, zdobywanie dodatkowego wykształcenia. Odnośnie perspektyw dalszych badań warto zwrócić uwagę na rozwój nowoczesnych podejść naukowych i innowacyjnych praktyk w realizacji edukacji pozaszkolnej, uwzględniających politykę państwa i specyfikę społeczno-kulturową regionów; popularyzacja osiągnięć edukacji pozaszkolnej; nawiązywanie kontaktów zawodowych, wzbogacanie doświadczenia.

REFERENCES

1. Baishev, Zh. N. (2009). Miejsce i rola uchwał normatywnych w systemie normatywnych aktów prawnych i obowiązującego prawa. *Materiały z międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej*. Kraków, 34 [in Polish].
2. Bobrowska, Br. (1962). Rzeczpospolita Dziecięca. Wrocław; Warszawa; Kraków: wyd. Ossolineum [in Polish].
3. Chlipała, P., Remi, M. (2001). Wpływ WSB – NLU na rozwój Nowego Sacza w opinii studentów – wyniki badań. *Studia Regionalne i Lokalne*, 2–3, 157–167 [in Polish].
4. Mykyteychuk, K. (2018). The school education system reforms in modern Poland. *Comparative Professional Pedagogy*, Vol. 8, 2, 134–142.
5. Okoń, W. (2019). Nowy Słownik Pedagogiczny. Warszawa: ŻAK Wydawnictwo Akademickie [in Polish].
6. Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. (2011). Warszawa: Główny urząd statystyczny central statistical office [in Polish].
7. Tułodziecki, S. (1962). Z działalności Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Warszawa: ZGTPD [in Polish].
8. Wołoszyn, S. (1957). Zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne. *Zarys pedagogiki*. B. Suchodolski (Red.). Warszawa: PWN, II, 452–456 [in Polish].
9. Tymchuk, L., Perepeliuk, I., Marusynets, M., Mykyteihcuk, K. (2019). Organizational and pedagogical conditions of preschool educational institution and family partnership in the Republic of Poland. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, Vol. 11, 3, 290–307.
10. Węgrzynowicz, J. (1971). Zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych [in Polish].